

КВАЛИТЕТ ОБРАЗОВАЊА СТУДЕНАТА И САВРЕМЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ¹

Апстракт: Са становишта важности за друштвени и економски развој једне земље, квалитет образовања постаје незаобилазна тема свих структура једне државе. Да би универзитетско образовање могло да да свој допринос, неопходно је да квалитетно образовање студената, као важне карике у образовном систему, омогући што делотворније учешће наших академица у друштвима и привредама 21. века, које се суочавају са брзом глобализацијом. У том контексту одређујемо шта је квалитет и какво је његово место у образовању студената, и посматрамо га кроз однос квалитета наставе и учења; помоћи појединцу да достигне властите циљеве; као и развоја друштва. С обзиром на то да се питање квалитета образовања нашло у центру разматрања једног броја међународних докумената, представимо неке од трендова у разумевању квалитета образовања из међународне перспективе (Јомтијенска декларација, Дакарски оквир, Болоњска декларација) са посебим акцентом на Лисабонски извештај који упућује на идентификацију препрека и индикатора на путу остваривања квалитета образовања.

Кључне речи: квалитет, образовање, Лисабонски извештај, индикатори квалитета.

1. Увод

Сагледавање васпитнообразовног система кроз друштвеноисторијску условљеност неминовно укључује узајамни утицај друштва и образовања. Друштвене промене се транспонују кроз промене у образовању што има утицаја и на развој универзитетског образовања. У разрешавању односа између квалитета образовања студената и савременог универзитета важно питање је како дефинишемо квалитет образовања, као и колики је удео организације савременог универзитета у том процесу. Измењени европски простор намеће и измењену улогу универзитета, од којег се захтева укључивање у многе области на начин који обезбеђује виши ниво квалитета образовних процеса. Евидентно је да обезбеђење и вредновање квалитета постаје кол-

¹ Рад је настао у оквиру пројекта "Настава и учење: проблеми, циљеви и перспективе", br. 179026, кога подржава Министарство просвете и науке Републике Србије.

плексан феномен јер нема скоро ниједног питања од концепта до реализације наставе, а да није везано за квалитет (Николић, Пауновић, 2010)

Квалитет је историјска категорија, што значи да брига о квалитету није новијег датума. Евидентно је да не постоји људска делатност која није процењена са становишта квалитета. Од почетка стварања цивилизације, присутно је настојање старијих да младе упуте да то што раде – ураде добро и квалитетно. У историји имамо писане трагове² на основу којих закључујемо о квалитету урађеног рада, производа, процеса и слично. Схватање квалитета и у прошлости се везивало за одговорност особе или институције која је обезбеђивала производ или услугу. У првој половини 20. века појам квалитета је обухватао производ, услугу, процес, а у последње време и организацију у целини. У тежњи за остваривањем квалитета најчешће су помињани производ и организација са ресурсима и окружењем што је било доминантно у индустрији и трговини. Упоредо са оваквим приступом концепту квалитета развија се концепт одрживог развоја и глобалног квалитета који је од изузетног значаја, како за образовање студената, тако и за образовање у целини.

2. Квалитет образовања и универзитет

У покушају дефинисања појма *квалитет образовања* потребно је усагласити различите приступе које одликује превелика слојевитост и изражена друштвено-интересна фрагментација (Ђерманов, Костовић, 2006: 253). Квалитет се у различитим областима различито дефинише, па се квалитет, углавном због своје релативности (бољи, прихватљив, супериоран), више користи као дескриптивни а мање као нормативни појам, а неретко се користи у смислу промоције или фреквентности неке идеје, програма или производа уз извесну дозу субјективности. Јасно је да је у неким областима лакше дефинисати и утврдити – мерити квалитет, што, ипак, није случај са другим областима, а нарочито не са образовањем. Без обзира на то са којег становишта разматрамо појам квалитета, могуће је издвојити четири схватања квалитета, и то: као атрибута (у ужем и ширем смислу); као степена изврсности; као вредности у смислу добар или изузетан; и као процене (Ђерманов, Костовић, 2006: 254). Разноврсност у приступима схватања квалитета води до веома сложених концептуалних дефиниција квалитета које имају своју рефлексију и у области образовања. Једна од њих је одређење квалитета образовања кроз добробит коју образовање осигурава, кроз вредност коју образовање има као квалитативна одредница педагошког процеса и постигнутих резултата, али и као атрибутивно својство субјеката укључених у образовни процес (Ђукић, 2002: 510).

² Примери за то су: записи на фараонским гробницама или Хамурабијев Законик из старог Вавилонског царства који, у оквиру својих 282 члана истиче значај и репресије у случају непоштовања квалитета производа и услуга и други. На пример, у једном члану се наводи: „Зидар који изгради кућу која се сруши и усррти станаре и сам ће се казнити смрћу“

Квалитет образовања се, посматран кроз друштвену слојевитост, условљеност и променљивост, одређује као континуирани процес који ствара услове за испуњавање договорених стандарда (Ђерманов, Костовић, 2006: 255). Због своје комплексности и разноврсних захтева, које смо сврстали у културноисторијске, економске, моралне и личне, и који додатно усложњавају пружање квалитетног образовања студентима, појављују се неодређености, нејасноће, неизвесности и недовољна прецизност у дефинисању циљева образовања (Мунитлак, Ивановић, 2007: 173). У том контексту рећи да квалитет образовања студената зависи од степена остварености постављених циљева и задатака, претпоставља давање одговора на питања - чијих циљева и ко их поставља.

У данашњем времену, кад се толико говори о глобализацији која задире у све сфере људске делатности, неминовно се намеће нужност стандардизације и мерљивости начина и садржаја студирања ради упоређивања квалитета студирања. Више се не поставља питање да ли су промене у образовању потребне већ које су промене неопходне (Spoeck, 2003). Међутим, разумети квалитет образовања студената, значи и разумети различита теоријска схватања образовања која суштински одређују природу, начин остваривања и показатеље квалитета образовања. Опредељивање за један од теоријских приступа образовању, уједно даје одговор на питање постављено у претходном пасусу. Најобухватнију поделу теорија образовања дао је Волфганг Клафки (Volfgang Klafki) делећи их на материјалне (циљ образовања је усвајање најширег круга чињеница) и формалне (циљ образовања је изучавање само оних садржаја важних који доприносе личном развоју појединца). Оба приступа су у супротности са ставовима утилитариста који полазе од принципа корисности, па је циљ образовања одређен спољашњим потребама што значи да се квалитет образовања студената своди на корпус сазнања која су у функцији запошљавања и профита (Вилотијевић, 2000: 110). Без обзира на то о којем теоријском приступу образовању се ради, и који су индикатори квалитета образовања „на снази“, квалитет образовања је могуће сагледати само *post festum*, а то значи тек после завршеног школовања. На тај начин смо у могућности да у великој мери сагледамо квалитет младих стручњака и то са два аспекта:

- кроз очекивања друштва која су условљена новим трендовима у друштвеном и научно-технолошком развоју,
- и кроз стандарде који се постављају пред савремени универзитет, а које он (универзитет) као носилац високог образовања, треба да достигне.

То су стандарди који се односе на комплексно квантитативно и квалитативно праћење, мерење и вредновање реализације студијских програма усмерених ка остваривању предвиђених циљева и задатака, како би се дошло до одговарајућих стандарда под којима се подразумевају договорена и прихваћена мерила за процену неких особина и количине знања (Вилотијевић, 2000: 127).

С обзиром на то да је наше друштво у фази интензивних промена (приватизација, демократизација, глобализација), које се, неминовно, одражавају и на високо школство у смислу укључивања у европски простор високог образовања (Болоњски процес), намеће се захтев редефинисања циљева и задатака образовања, што неминовно утиче и на квалитет образовања студената, конкретизованог кроз реализацију студијских програма. У том погледу могуће је издвојити смернице за остварење квалитета образовања студената које, уједно, имају и улогу показатеља. То су:

1. савладаност студијских програма,
2. остварени развој сваког студента понаособ,
3. степен изграђености вредносног система студената за добробит друштвеног напретка,
4. оспособљеност студената за практичну примену наученог,
5. оспособљеност студената за самоучење,
6. обogaћивање дидактичко-методичког рада универзитетских професора,
7. иновативност,
8. комплексно вредновање рада и студената и професора са циљем увида у степен остварености предвиђених циљева и задатака образовања.

Савремени универзитет је друштвена структура која ужива аутономију. Међутим, резултати рада унутар универзитетске аутономије јесу подложни вредновању друштва и имају вредност тек кад их друштво – садашње или будуће – верификује и усвоји као – према Аристотеловој терминологији – корисне, добре и лепе. Зато се савремени универзитет нашао пред комплексним задатком, а то је подизање квалитета образовања студената на ниво који ће задовољити и кориснике образовних услуга, и очекивања друштва. Корисници образовних услуга су заинтересоване стране које постављају нове захтеве пред савремени универзитет и процес универзитетског образовања, а то су:

1. Држава, која посматра универзитет као погодан амбијент за унапређење квалитета у погледу бржег трансфера знања;
2. Привредне организације, које захтевају иницирање унапређења квалитета у свим областима;
3. Студенти, који захтевају да образовни процес буде ефикасан и ефикасан како са аспекта потребних знања, тако и са аспекта развијања креативних потенцијала сваког студента (Арсовска, 2005: 4).

Сваки од учесника у овом процесу има своје циљеве, који се посредно реализују преко Универзитета као установе која обавља процесе едукације и развоја, и директно утиче на процес напређења квалитета образовања студената (Арсовска, 2005: 5). Тако универзитет постаје ентитет све мање зависан од државе, који се на тржишту знања бави квалитетом својих услуга што захте-

ва веће ангажовање у искоришћавању компетенција наставника у креирању унапређења квалитета. Међутим, често се дешава да ефикасност и рад наставника зависе од социокултурне и економскополитичке развијености и слојевитости средине у којој се налазе, па искоришћавање компетентности наставника треба посматрати и у том светлу (Бојовић, 2011).

3. Међународна перспектива квалитета образовања – тенденције

Питање квалитета образовања је постало значајан проблем међународних организација које се баве образовном политиком и које кроз своје публикације и извештаје истичу да ће помоћ појединцу у постизању економских, социјалних и културних циљева јачати уколико се обезбеди образовање високог квалитета (Милутиновић, 2008: 138).

Међу првим документима је Лисабонска декларација о признавању квалификација из области високог образовања у региону Европе, донета у Лисабону 11. априла 1997, којом се олакшава приступ образовним ресурсима других земаља у смислу наставка образовања у институцијама високог образовања других земаља потписница. Према начелима Јомтијенске декларације, која је заснована на Општој декларацији о људским правима и Конвенцији о правима детета, по којој свако дете, млада и одрасла особа, има право да ужива у благодетима образовних могућности у складу са њиховим образовним потребама, истакнуто је да је, у данашњим условима живљења, понуда са аспекта образовања сиромашна, те да образована личност није она која поседује вештину „читања, писања и рачунских операција“, што указује на потребу побољшања образовања у квалитативном смислу и обезбеђивања доступности образовања за све (Дакарски оквир деловања, 2002: 33). Спровођење социјалних промена у сврху искорењивања неједнакости и успостављања демократије оствариво је уколико се циљ и садржаји образовања тако креирају да омогућавају формирање нових облика друштва и нових облика демократије (Фор и сар., 1975: 249. Ово су, уједно, основне идеје које су представљене у Извештају Међународне комисије за развој образовања, а односе се на концепте „доживотног образовања“ и „друштва које учи“ (Милутиновић, 2008: 141).

На састанку министара UNESCO-а, одржаном 2003. године, квалитет образовања је одређен као приоритет у широком распону питања релевантних за проблеме друштва. Стручњаци UNESCO-а констатују да измењени захтеви и очекивања друштва на глобалном нивоу имају велики утицај на концепцију квалитета образовања (Pigozzi, 2004: 143). Сходно томе је у Декларацији из Граца (јул 2003) од стране European Association (EUA) истакнуто да је „сврха европске димензије обезбеђења квалитета, промовисање заједничког поверења и унапређење транспарентности уз респектовање различитости националних контекста и области, (Арсовска, 2005: 9). Конзистентно, са овом декларацијом даје се приоритет вредностима једног друштва из којих друштво извучи своје циљеве. Пошто

су вредности променљиве и носе обележје одређеног друштва, логично је и да нису исте у свим земљама. Тако је и са квалитетом образовања, који је, у духовној области, субјективно обојен (Савићевић, 2000: 124). Да закључимо, различито гледање на квалитет образовања условљено је вредностима, традицијом и специфичностима једног региона, као и њиховом друштвено-економском развијеношћу и политиком, што подразумева и различите погледе на циљ образовања чиме се додатно усложњава улога савременог универзитета у погледу одређивања параметара квалитета образовања студената. У том контексту, концепцију универзитета треба посматрати и кроз поставке Болоњске декларације која има за циљ стварање јединственог европског простора високог образовања и повећање међународне компетитивности европских универзитета (Гвозденовић, 2010: 54). При том истичемо да је обезбеђивање квалитета образовања један од приоритета Болоњског процеса и један од кључних елемената за укључивање у европски простор високог образовања.

4. Закључак

Да би универзитетско образовање допринело квалитету образовања студената, као важне карике у образовном систему, неопходно је што делотворније учешће наших академица у друштвима и привредама 21. века, које се суочавају са брзом глобализацијом нужно повезаном са стандардизацијом. Преведено на термине универзитета, то значи уједначавање садржаја и начина рада са студентима ради мерљивости и упоређивања квалитета студирања.

Савремено друштво тежи унапређењу универзитета са посебним акцентом на квалитет образовања студената. Улога и значај савременог универзитета у обезбеђивању услова за квалитетно образовање студената доказује се његовом способношћу да осавремењава начин рада и ефикасност образовања и наставе. Критичким разматрањем појма квалитета уопште, квалитета образовања студената, индикатора квалитета, важећих система вредности у друштву и образовању, васпитно-образовних циљева и тенденција у области образовне политике, на међународном плану стварају се претпоставке за потпуније и објективније сагледавање односа квалитета образовања студената у оквирима савременог универзитета. У том контексту, полазећи од друштвеноекономских и политичких промена које се преливају и на образовање у смислу укључивања у европски простор високог образовања (Болоњски процес), намеће се захтев редефинисања циљева и задатака образовања, што неминовно утиче и на квалитет образовања студената, конкретизованих кроз реализацију студијских програма. У том погледу могуће је издвојити смернице за остварење квалитета образовања студената које, уједно, имају и улогу показатеља квалитета образовања битних за усклађивање и богаћење искустава и корекцију одређених сегмената везаних за квалитет образовања студената и функционисања универзитета уопште, чиме олакшавамо укључивање универзитета у нове образовне токове.

Литература

- Бојовић, Жана. (2011): Ставови и мишљења наставника о развоју естетске културе ученика путем уџбеника,
- К. Шпијуневич и ур. Одбор, *Настава и учење – стање и проблеми*, Зборник. Ужице, Учитељски факултет, 653-662.
- Вилотијевић, Младен. (2000): Квалитет образовања и школе – кључ 21. века, *Педагозија*, 3-4, Београд: Савез педагошких друштава Југославије, 109-137.
- Гвозденовић, Славка. (2010): Универзитет између потреба и могућности, *Социолошка луча*, IV/1, Никшић: Филозофски факултет.
- Ђерманов, Јелена. Костовић, Светлана. (2006): Европски оквир квалитета школског образовања, гл. Уредник О. Гајић и ур. одбор *Европске димензије промена образовног система у Србији*, Зборник радова. књ. 1. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за педагогију, 251-262.
- Ђукић, Мара. 2002: Индикатори квалитета и евалуација у систему високог образовања, *Педагошка стварност*, 7-8, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине, 508-517.
- Фор, Е. И сар. (1975): *Учити за живот: свет образовања данас и сутра*, Београд: Стручна штампа.
- Милутиновић, Јована. (2008): Квалитет образовања, гл. Уредник О. Гајић и ур. Одбор, *Европске димензије промена образовног система у Србији*, Зборник. књ. 4. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за педагогију, 135-150.
- Николић, Радмила, Пауновић, Александар. 2010: Квалитет наставног процеса у високошколском образовању, уредник: С. Маринковић и ур. одбор *Зборник радова*, 12, Ужице, Учитељски факултет у Ужицу, 23-38.
- Pigozzi, M. J. (2004): The Ministerial Viewpoint on „Quality Education“ *Prospects*, Vol. XXXIV. NO2. 141-149.
- Савићевић, Душан. (2000): *Пут ка друштву учења*, Београд: Ђуро Салај, Просветни преглед.
- Snoek, M. (2003): The use and methodology of scenario making, *European Journal of Teacher Education*, Vol. 26, no. 1, 9-19.

Електронски извори

- Арсовска, З. (2005): Квалитет и Болоњски процес, Национална конференција о квалитету, Крагујевац, доступно на сајту: [www.cqm.rs/2005/fq2005\[1.11.2011\]](http://www.cqm.rs/2005/fq2005[1.11.2011]).
- Мунитлак Ивановић, О. (2007): Међународна сарадња и умрежења у свески образовни систем као фактор контроле квалитета образовног процеса на факултету за предузетни менаџмент, доступно на сајту: www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend-2007/radovi, прегледано [1. 11. 2011].

Žana Bojović

THE QUALITY OF STUDENTS' EDUCATION AND THE CONTEMPORARY UNIVERSITY³

Summary: From the point of social and economic development of a country, the quality of education is an unavoidable issue for all structures of that country. In order for a university education to give its full contribution, it is essential that a quality education of students, as an important link in the chain of education, enables our undergraduates to participate in the societies and economies of the XXI century, faced with rapid globalization, as actively as possible. In this context we establish what quality is, its place in the education of students, we observe it through the relation between quality of teaching and learning, through support to an individual in achieving his/her own goals, and through the development of a society. Given the fact that the issue of quality of education is in the focus of attention of a certain number of international documents, we will present some of the latest trends in understanding quality of education from an international perspective (Jomtien Declaration, Dakar Framework, Bologna Declaration), with special emphasis on the Final Report of the Lisbon Convention which refers to identification of obstacles and indicators that stand in the way of achieving a quality education

Key Words: quality, education, Lisbon Report, indicators of quality

³ The article was developed within the project: "Education and learning-problems, goals and perspectives"; N0. 179026, supported by Ministry of education and science Republica Serbia.